

University of Groningen

Parental rearing styles and psychopathology

Gerlsma, Jacoba

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1993

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Gerlsma, J. (1993). Parental rearing styles and psychopathology: memories of parenting revisited. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

OPVOEDINGSSTIJLEN EN PSYCHOPATHOLOGIE

Theoriën omtrent het ontstaan van psychische stoornissen besteden over het algemeen veel aandacht aan de rol van jeugdervaringen. Niet alleen traumatische gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld het overlijden van één der ouders, ernstige ziekte of langdurige scheidingen, maar ook de manier waarop ouders in het dagelijks leven met hun kinderen omgaan (opvoedingsstijlen) wordt hierbij een rol toebedacht. Deze opvatting strookt met de ervaringen die psychiatrische patiënten zelf rapporteren: mensen met psychische klachten hebben vaak minder positieve herinneringen aan hun ouders en de opvoeding dan mensen zonder klachten. Hoofdstuk 1 geeft een meta-analytisch overzicht van empirisch onderzoek waarin de opvoedingsherinneringen van angstige en depressieve patiënten werden vergeleken met die van personen uit de 'normale' populatie. De voornaamste bevindingen waren dat de patiënten zich hun ouders als minder affektief, emotioneel warm en steunend, en als meer afwijzend en controlerend (of overbeschermend) herinneren dan de gezonde respondenten. Het overige deel van dit boek is gewijd aan theoretisch zowel als empirisch onderzoek naar de *betekenis* van het gevonden verschil.

In zowel de klinische als de onderzoekspraktijk is men veelal aangewezen op de herinneringen van de patiënt (of algemener: respondent) wanneer men zich een beeld wil vormen van de binnen het gezin geldende opvoedingsstijlen. Dit levert een interpretatieprobleem op: mag men aannemen dat dergelijke herinneringen een getrouwe weergave vormen van het feitelijke gedrag van de ouders, of moet men dergelijke herinneringen veeleer beschouwen als de strikt individuele beleving daarvan? Wellicht nog belangrijker voor de interpretatie van het gevonden verschil in herinneringen tussen psychiatrische patiënten en 'gezonden' is de vraag of dit verschil mag worden opgevat als steun voor de vele theoriën die bepaalde opvoedingsstijlen (bijvoorbeeld een stijl die gekenmerkt wordt door weinig emotionele steun en warmte gecombineerd met een overmaat aan controle) zien als een belangrijke risicofactor in de psychosociale ontwikkeling. Een groot aantal onderzoeken heeft aangetoond dat cognitieve processen, waaronder met name het autobiografische geheugen, worden beïnvloed door momentane stemmingen (met name depressie): in een sombere stemming kan men zich vaak minder positieve gebeurtenissen herinneren, in een vrolijke stemming zijn negatieve herinneringen minder toegankelijk (zie bijvoorbeeld de Network Theory of Affect van Bower, 1981; 1987). Aangezien veel psychiatrische stoornissen gepaard gaan met negatieve stemmingen, zouden de relatief negatieve herinneringen die psychiatrische patiënten rapporteren ook het gevolg of een nevenverschijnsel in plaats van een oorzaak van de klachten kunnen zijn. Dergelijke vragen betreffen de validiteit en stabiliteit van de instrumenten die in retrospectief opvoedingsstijlen beogen te meten.

De discussie sectie van Hoofdstuk 1 geeft een kort overzicht van de methodologische en theoretische problemen die inherent zijn aan de retrospectieve meetmethode. Hoofdstuk 2 is een poging tot een gedegener aanpak en biedt tevens een overzicht van het tot dusver in empirisch onderzoek aangevoerde bewijs omtrent de validiteit en stabiliteit van herinneringen aan de opvoeding. Eén van de belangrijkste conclusies is dat de interpretatie van opvoedingsherinneringen als waarheidsgetrouwe afspiegeling van het feitelijke opvoedingsgedrag van de ouders vooralsnog slecht gefundeerd is. Er zijn daarentegen veel redenen om aan te nemen dat dergelijke herinneringen (vertekende re-) constructies zijn. Daarnaast wordt aangegeven dat men voor een oplossing van dit

probleem aangewezen zal zijn op een volstrekt andere aanpak dan de gebruikelijke cross-sectionele en retrospectieve benadering: alleen een longitudinale aanpak en een vergelijking van (retrospectieve) percepties met onafhankelijke oordelen (bijvoorbeeld op grond van gedragsobservaties) over de opvoeding kunnen hier uitsluitsel geven.

De overwegingen in Hoofdstuk 2 hebben richting gegeven aan het empirisch onderzoek dat in de Hoofdstukken 3 tot en met 8 wordt beschreven. Zo werd duidelijk dat longitudinaal prospectief onderzoek van groot belang is voor het vergroten van kennis omtrent zowel de validiteit van herinneringen aan de opvoeding als de relatie tussen opvoedingsstijlen en psychopathologie. Eén van de voorwaarden voor dergelijk onderzoek is de beschikbaarheid van een betrouwbaar meetinstrument om de percepties van de opvoeding bij jongeren te meten. Zo'n meetinstrument zou bovendien equivalent moeten zijn met één van de gangbare instrumenten die opvoedingspercepties retrospectief bij volwassenen meten. Hoofdstuk 3 beschrijft de ontwikkeling en psychometrische evaluatie van een dergelijk instrument, de EMBU-A, die geschikt is voor afname bij adolescenten van ongeveer 10 tot 16 jaar.

In Hoofdstuk 4 werd de connotatie onderzocht van de items van twee veelgebruikte vragenlijsten met betrekking tot herinneringen aan de opvoeding, de Parental Bonding Instrument (PBI; Parker, Tupling & Brown, 1979) en de Egena Minnen Beträffande Uppfostran¹ (EMBU; Perris, Jacobsson, Lindström, von Knorring & Perris, 1980). De interpretatie van onderzoeksresultaten wordt vergemakkelijkt wanneer men weet welke subschalen (i.e. opvoedingsstijlen, zoals Emotionele Warmte en Overbescherming) over het algemeen positief dan wel negatief worden gewaardeerd, bijvoorbeeld wanneer men wil onderzoeken in hoeverre de rapportage van herinneringen aan de opvoeding wordt beïnvloed door de neiging sociaal wenselijke antwoorden te geven.

Eén van de belangrijkste vragen naar aanleiding van de overwegingen beschreven in Hoofdstuk 2 was de al eerder genoemde kip-of-ei kwestie: zijn negatieve opvoedingservaringen een mogelijke oorzaak of eerder een gevolg of bijverschijnsel van psychopathologie? Om het even of herinneringen 'ware' verhalen zijn of 'individuele constructies', *stemmingsafhankelijkheid* van dergelijke herinneringen zou de bruikbaarheid van de gangbare cross-sectionele retrospectieve aanpak bij onderzoek naar het verband tussen opvoedingsstijlen en psychopathologie diskwalificeren.

In Hoofdstuk 5 tot en met 7 wordt de mogelijke stemmingsafhankelijkheid van herinneringen aan de opvoeding onderzocht door middel van het herhaald meten van zowel stemming (angst, depressie, hostiliteit) als herinneringen aan de opvoeding. Het interval tussen beide meetmomenten varieerde van 3 weken tot ca. een jaar. Gedurende dit interval kon de stemming van de respondenten veranderen; onderzocht werd of de herinneringen aan de opvoeding meeveranderden.

In studie 1 van Hoofdstuk 5 wordt de verandering in stemming aan het toeval overgelaten. Ruim 300 respondenten uit de normale bevolking participeerden in een postenquête waarin stemming en opvoedingsherinneringen twee maal werden gemeten met een tussenliggende periode van 6 maanden. Bij personen die extreme (dat wil zeggen significante en klinisch relevante) stemmingsveranderingen lieten zien, bleven de herinneringen aan de opvoeding verrassend stabiel. In studie 2 van dit hoofdstuk werd de informatie van een groep sociaal fobische patiënten gebruikt: het interval tussen de twee momenten waarop stemming en herinneringen aan de opvoeding werden gemeten varieerde van drie tot zes maanden; in deze periode zorgde gedragstherapie, in enkele

¹ Zweeds voor 'Herinneringen aan mijn opvoeding'.

gevallen gecombineerd met cognitieve therapie, voor significante veranderingen in angst, depressie en hostiliteit. Ook hier werden geen aanwijzingen gevonden voor de stemmingsafhankelijkheid van herinneringen aan de opvoeding.

In Hoofdstuk 6 werd de stabiliteit van herinneringen aan de opvoeding onderzocht in een groep van 195 opgenomen en ambulante psychiatrische patiënten met diverse DSM-III-R diagnoses. De patiënten die tussen beide meetmomenten (6 tot 12 maanden) significante en klinisch relevante verbeteringen in depressieve stemming lieten zien, toonden niettemin zeer stabiele herinneringen.

De stabiliteit van herinneringen aan de opvoeding die in de bovenbeschreven onderzoeken werd gevonden was onverwacht tegen het licht van een groot aantal experimentele onderzoeken op het gebied van de stemmingsafhankelijkheid van herinneringen *en* tegen het licht van klinische ervaringen. Ondanks de consistentie van onze (onverwachte) bevindingen, leek het wenselijk nader te onderzoeken *waarom* juist herinneringen aan de opvoeding zo stabiel blijken. Een plausibele verklaring voor dit fenomeen werd aangedragen door onderzoek van Eich *c.s.* (1980), die vonden dat herinneringen die werden opgeroepen met behulp van ongestructureerd materiaal (bijvoorbeeld 'free recall' en open vragen) veel meer werden beïnvloed door de momentane stemming dan herinneringen die met sterk gestructureerd materiaal werden opgeroepen. In geheugenexperimenten zowel al klinische interviews wordt vaak gebruik gemaakt van minder gestructureerd materiaal (respectievelijk 'free recall' en open vragen) terwijl de in onze onderzoeken gebruikte vragenlijsten met betrekking tot herinneringen aan de opvoeding uiteraard sterk gestructureerde geheugen 'cues' vormen. In een experimenteel onderzoek, beschreven in Hoofdstuk 7, werd de hypothese getoetst dat jeugherinneringen opgeroepen middels een free recall procedure *wél*, terwijl opvoedingsherinneringen opgeroepen met de gangbare vragenlijsten *niet* gevoelig zouden blijken voor stemmingsinvloeden. Zeventig studenten namen deel aan het experiment waarin wederom stemming en jeugdherinneringen herhaald werden gemeten. Vlak voor de tweede meting werd met behulp van een stemmingsinductie procedure (muziek en Velten procedure) depressieve, eufore ofwel neutrale stemming geïnduceerd. Tegen de verwachting in bleken de herinneringen aan de opvoeding, opgeroepen met behulp van een gestructureerde vragenlijst, even gevoelig voor veranderingen in stemming te zijn als de jeugdherinneringen die werden opgeroepen in de 'free recall' procedure. Proefpersonen rapporteerden na de inductie van uitgelaten stemming meer affektie en overbescherming dan voor die inductie; proefpersonen bij wie een sombere stemming was geïnduceerd herinnerden zich na die inductie minder affektie. Gestructureerde geheugen 'cues' in de vorm van een vragenlijst met betrekking tot opvoedingsstijlen blijken dus wel degelijk gevoelig voor stemmingseffekten. De methodologische beperkingen van het experimentele onderzoek worden besproken in de discussie-sectie van Hoofdstuk 7; deze betroffen met name het feit dat de stemming experimenteel was gemanipuleerd; de mogelijkheid dat de Velten stemmingsinductie procedure door middel van 'semantic priming' de toegankelijkheid van bepaalde herinneringen kan hebben beïnvloed, en het feit dat herinneringen van personen in een sombere stemming werden vergeleken met de herinneringen van personen in een uitgelaten in plaats van neutrale stemming. De beperkingen benadrukken de noodzaak tot replicatie onderzoek in groepen proefpersonen die *natuurlijke* stemmingswisselingen tonen. Daarnaast maakt het onderzoek duidelijk dat de invloed van positieve stemming nader onderzoek behoeft.

In Hoofdstuk 8 wordt het verschil in opvoedings-herinneringen tussen patiënten en gezonden vanuit een andere invalshoek onderzocht. Verschillende gezinsleden blijken vaak verschillende meningen ten aanzien van de opvoeding te vertolken. Dit is niet zo

verwonderlijk wanneer men bedenkt dat ieder gezinslid een eigen rol binnen het gezin vervult. Individuele kenmerken, zoals persoonlijkheid, temperament, levenservaringen, drukken hun stempel op de omgangsstijlen in verschillende gezinsrelaties; deze kenmerken zullen zowel de feitelijke als de subjectief waargenomen interactie tussen gezinsleden beïnvloeden. Het onderzoek dat in Hoofdstuk 8 wordt gerapporteerd kan worden gezien als een eerste poging de patronen van variabiliteit en correlaties in percepties van de opvoeding *binnen gezinnen* te onderzoeken. Met name werd onderzocht in hoeverre dergelijke patronen samenhangen met verschillende rollen en posities binnen het gezin en met mogelijke psychische klachten. Hiertoe werden verschillende gezinsleden (vader, moeder, twee inmiddels volwassen kinderen) gevraagd hun perceptie van het opvoedingsgedrag van de beide ouders te rapporteren (de kinderen beoordeelden het gedrag van beide ouders; de ouders beoordeelden hun eigen gedrag ten aanzien van de twee kinderen). Deze informatie werd verzameld in 67 gezinnen uit de gezonde populatie en in 47 gezinnen waarvan één van de kinderen op het moment van de testafname opgenomen of ambulant in behandeling was vanwege psychische klachten. Vergelijking van de resultaten in beide groepen leverde informatie op ten aanzien van de vraag in hoeverre de familieleden van de patiënten het relatief negatieve oordeel van de patiënten over hun opvoeding deelden. Analyse van de antwoordpatronen binnen gezinnen leverde informatie op ten aanzien van de vraag welke factoren een rol spelen in de perceptie van opvoedingsgedrag.

Naar aanleiding van resultaten die met behulp van hiërarchisch lineaire modellering werden verkregen werd geconcludeerd dat percepties van de opvoeding voornamelijk 'verhalen' van *beoordelaars* zijn en veel minder 'verhalen' over *beoordeelden*. De variabiliteit in de percepties van de opvoeding werd gedomineerd door verschillen tussen de beoordelaars; verschillen tussen beoordeelden speelden hier slechts een bijrol. Deze resultaten werden gevonden in beide groepen gezinnen. Verder bleek dat de psychiatrische patiënten zich minder ouderlijke warmte en steun, en meer afwijzing herinnerden dan zowel hun gezonde broers en zusters en hun ouders als de beoordelaars in de groep gezinnen uit de 'normale' populatie. Covariaten zoals de neiging een extreem negatief beeld van het gezinsfunctioneren te schetsen en de hoeveelheid psychoneurotische klachten bleken vooral aan de opvoedingspercepties van de psychiatrische patiënten gerelateerd te zijn, en in veel geringere mate aan de percepties van de 'gezonde' beoordelaars. De implicaties van deze bevindingen voor het onderzoek naar de relatie tussen opvoedingsstijlen en psychopathologie zowel als de validiteit van retrospectieve meting van opvoedingsstijlen werden besproken in Hoofdstuk 8 en 9.

LITERATUUR

- Bower, G.H. (1981) Mood and memory. *American Psychologist*, 36, 129-148.
- Bower, G.H. (1987) Commentary on mood and memory. *Behaviour Research and Therapy*, 25, 443-455.
- Eich, E. (1980) The cue-dependent nature of state-dependent retrieval. *Memory and Cognition*, 8, 157-173.
- Parker, G., Tupling, H. & Brown, L.B. (1979) A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1-10.
- Perris, C., Jacobsson, L., Lindström, H., von Knorring, L. & Perris, H. (1980) Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behaviour. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 61, 265-274.